

WYKONYWANIE ZAWODÓW PRAWNICZYCH W ŚWIETLE USTAWODAWSTWA CHIŃSKIEGO

Rozpoczynając rozważania na temat rynku usług prawnych w Chinach, warto odnieść się do funkcjonującego podziału. Wśród profesji prawniczych wyróżniamy: sędziów ludowych, prokuratorów ludowych oraz prawników¹. Każda z tych grup podlega innym regulacjom, odpowiednio ustawie o sędziach², o prokuratorach³ i prawnikach. Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie podstaw prawnych wykonywania zawodów prawniczych w Chińskiej Republice Ludowej. Przepisy te obowiązują w Chinach kontynentalnych, natomiast nie dotyczą specjalnych regionów administracyjnych – Hongkongu i Makau, gdzie jest realizowana koncepcja „jeden kraj, dwa systemy”, oraz Tajwanu.

Zanim zostanie przedstawiona analiza przepisów prawnych dotyczących wykonywania zawodów prawniczych w Państwie Środka, należy odnieść się do warunków historycznych kształtowania się systemu prawnego w tym kraju. Wraz w powstaniem Chińskiej Republiki Ludowej w 1949 r. nastąpił okres budowy od podstaw chińskiego systemu prawnego. Proces ten rozpoczął się od uchylecia obowiązujących w czasach Republiki Chińskiej (1912–1949) aktów prawnych. Na mocy decyzji Komitetu Centralnego Komunistycznej Partii Chin zostały one bowiem uznane za sprzeczne z nowo kreowaną ideą marksizmu-leninizmu. Podstawę prawną takiego działania stanowiły instrukcje dotyczące uchylecia zbioru sześciu najważniejszych ustaw Kuomintangu oraz ustanowienia zasad sądowych na terenach wyzwolonych⁴. Na początku lat 50. XX wieku propagowano wymianę chińskich i radzieckich studentów prawa, która przyczyniła się do rozpowszechnienia w ko-

¹ Ustawa o prawnikach posługuje się następującymi terminami: 辯護人 *biànbùrén* (*defender*) – obrońca, 法律顧問 *fǎlǜ gùwèn* (*legal counsel*) – radca prawny oraz 代理人 *dàilǐrén* (*agent ad litem*) – pełnomocnik. Szerzej: Law of the People's Republic of China on Lawyers z dnia 15 maja 1996 r., ze zm. (dalej: Lawyers Law), www.npc.gov.cn (dostęp: 28.12.2015).

² Judges Law of the People's Republic of China z dnia 28 lutego 1995 r., ze zm. (dalej: Judges Law), www.npc.gov.cn (dostęp: 28.12.2015).

³ Public Procurators Law of the People's Republic of China z dnia 28 lutego 1995 r., ze zm. (dalej: Public Procurators Law), www.npc.gov.cn (dostęp: 28.12.2015).

⁴ The Instructions on the Abolition of the Collection of the Six Major Laws of Kuomintang and Establishing the Judicial Principles in the Liberated Areas. Zob. V. Behr, *Development of a New Legal System in the People's Republic of China*, „Louisiana Law Review” 2007, vol. 67, no. 4, s. 1163.

munistycznych Chinach doktryny prawa radzieckiego. Bezpośrednią tego konsekwencją było uchwalenie Konstytucji ChRL w 1954 r. wzorowanej na konstytucji Stalina z 1936 r.⁵ Innym przykładem były tworzone do 1954 r. specjalne centra odpowiedzialne za świadczenie pomocy prawnej. Jednocześnie przed 1957 r. został opracowany projekt aktu, który przyjął formę ustawy o prawnikach i dotyczył zasad wykonywania tego zawodu.

O ile do 1957 r. łącznie w państwie działało 870 centrów pomocy prawnej zatrudniających ponad 18 tysięcy prawników, o tyle po objęciu władzy przez Mao Zedonga sytuacja uległa drastycznej zmianie. Szczególnie było to widoczne w zapoczątkowanej przez Mao kampanii przeciwko pravicowcom (*Anti-Rightist Movement*) przypadającej na lata 1957–1958. Konsekwencją tego ruchu było stłamszenie działalności prawniczej. Zgodnie z oficjalną narracją wynikało to z faktu, że wykonywanie zawodów prawniczych było równoznaczne z utratą przez prawników poprawności ideologicznej, jak również było utożsamiane z podejmowanymi przez nich wysiłkami na rzecz pomocy przestępcom. Te dwa czynniki przyczyniły się do uznania środowiska prawniczego za twór o cechach kapitalistycznych, który zdaniem władz powinien zostać całkowicie zniszczony⁶. System wymiaru sprawiedliwości uległ więc destrukcji. W miejsce dotychczas funkcjonujących sądów i prokuratur powołano organy podlegające bezpośrednio kontroli komitetu rewolucyjnego. Dotychczasowy personel został natomiast zwolniony i odesłany na obszary wiejskie do pracy przymusowej. Utworzono specjalne zespoły, obsadzono je w sposób arbitralny i przyznano im kompetencje do orzekania⁷. Nastąpił okres nihilizmu prawniczego w Chinach. W sumie przez 20 lat (1959–1979) nie funkcjonowało Ministerstwo Sprawiedliwości. Szczególny zastój miał miejsce podczas rewolucji kulturalnej (1966–1976), kiedy szkoły prawnicze zostały zamknięte. Zawieszono wówczas również możliwość prowadzenia działalności badawczej w zakresie prawa. W tym okresie w ogóle nie były wykonywane zawody prawnicze, nie uchwalano aktów prawnych, jak również nie publikowano żadnych książek ani czasopism prawniczych⁸.

Analizując sytuację prawników w pierwszych latach od powstania Chińskiej Republiki Ludowej, należy zauważyć, że system wykształcony w czasach Republiki Chińskiej został całkowicie zniszczony. Okres sprawowania władzy przez Mao Zedonga również nie przyczynił się do rozwoju działalności prawniczej w Chinach. Zmiany w postrzeganiu i funkcji prawa dokonały się wraz z objęciem władzy przez Deng Xiaopinga – wielkiego reformatora Chin. Przyjęto politykę „otwarcia na

⁵ W. Li, *Philosophical Influences on Contemporary Chinese Law*, „Indiana International & Comparative Law Review” 1996, vol. 6, no. 2, s. 328.

⁶ E. Pils, *China's Human Rights Lawyers: Advocacy and Resistance*, London–New York 2015, s. 32–33.

⁷ Y. Li, *The Judicial System and Reform in Post-Mao China: Stumbling Towards Justice*, New York 2014, s. 10.

⁸ W. Li, *Philosophical Influences...*, s. 328.

świat” oraz przeprowadzono reformy nie tylko w sferze gospodarczej, ale też prawnej. Nowy przywódca zdał sobie bowiem sprawę, że wkroczenie na ścieżkę rozwoju gospodarczego nie może odbyć się w oderwaniu od zmian prawnych.

Przełomowy był rok 1978, kiedy decyzją Ogólnochińskiego Zgromadzenia Przedstawicieli Ludowych (OZPL)⁹ został wprowadzony jednolity system sądownictwa w ChRL. Funkcjonuje on do dnia dzisiejszego i składa się z czterech stopni. Nadrzednym organem wymiaru sprawiedliwości jest Najwyższy Sąd Ludowy. Oprócz niego orzekają sądy wyższego szczebla powołane na obszarach prowincji, a także sądy średniego i podstawowego rzędu¹⁰. Bezpośrednią konsekwencją zmian o charakterze prawnym było również przywrócenie w 1979 r. Ministerstwa Sprawiedliwości oraz wydanie w kolejnym roku przez Stały Komitet OZPL pierwszego aktu prawnego regulującego działalność prawniczą, tzw. Przepisów tymczasowych ChRL o wykonywaniu zawodu prawnika¹¹. Na uwagę zasługuje jednak fakt, że prawnicy byli zatrudniani przede wszystkim przez państwo, tym samym pracowali na rzecz kancelarii państwowych. Ich rola sprowadzała się więc do świadczenia pomocy prawnej zwłaszcza rządów lokalnym¹². Okres ten charakteryzował się także uchwaleniem pierwszych aktów prawnych w komunistycznych Chinach. Należały do nich: kodeksy – karny i postępowania karnego z dnia 1 lipca 1979 r., Konstytucja Chińskiej Republiki Ludowej z dnia 4 grudnia 1982 r. oraz zasady ogólne prawa cywilnego z dnia 12 kwietnia 1986 r.¹³

W latach 1979–1984 według dostępnych danych szacunkowych działało w Chinach 11 tysięcy prawników. Do 1988 r. byli oni zatrudnieni tylko w państwowych kancelariach prawnych. Pierwsze kancelarie w formie spółdzielni (*cooperatives*) powstały w tym samym roku w miejscowości Baoding (prowincja Hebei). Z uwagi na wzrost liczby prywatnych kancelarii prawnych Ministerstwo Sprawiedliwości ChRL uregulowało prawnie tę sytuację, wydając w maju 1988 r. projekt aktu o kancelariach prawnych działających w formie spółdzielni¹⁴. Kolejnym etapem było sformułowa-

⁹ Ogólnochińskie Zgromadzenie Przedstawicieli Ludowych jest najwyższym organem władzy państwowej. W jego skład wchodzi prawie 3 tysiące deputowanych, którzy są wybierani w wyborach pośrednich na okres 5 lat. Szerzej: rozdział III Konstytucji [w:] *Konstytucja Chińskiej Republiki Ludowej*, przeł. Wu Lan, M. Dargas, Gdańsk 2012, s. 37 i n.; E. Kajdański, *Chiny. Leksykon*, Warszawa 2005, s. 175; J. Rowiński, W. Jakóbiec, *Parlament Chińskiej Republiki Ludowej*, Warszawa 2008.

¹⁰ G.J. Clark, *An Introduction to the Legal Profession in China in the Year 2008*, „Suffolk University Law Review” 2008, vol. 41, s. 835.

¹¹ Provisional Regulations of the PRC on Lawyers z dnia 26 sierpnia 1980 r. Zob. *ibidem*, s. 838; *The Internationalization of the Practice of Law*, red. J. Drolshammer, M. Pfeifer, Hague–London–Boston 2001, s. 128.

¹² G.J. Clark, *An Introduction...*, s. 838.

¹³ K. Gawlikowski, *Budowa systemu prawnego w ChRL i przemiany typu państwa w okresie reform* [w:] *Uniweryalizm praw człowieka a rzeczywistość w krajach kultur pozaeuropejskich*, Warszawa 1998, s. 121.

¹⁴ Trial Scheme for Cooperative Law Firms; zob. C. Wang, N. Madson, *Inside China's Legal System*, Cambridge 2013, s. 121.

nie przez Ministerstwo Sprawiedliwości propozycji dotyczących dalszych reform w zakresie wykonywania zawodów prawniczych. Legitymizowały one m.in. obecność kancelarii prawnych w formie spółek cywilnych¹⁵.

Sytuacja prawników uległa zmianie w 1996 r., kiedy została uchwalona nowa ustawa o wykonywaniu zawodu prawnika. Na uwagę zasługuje fakt, że przewidywała ona możliwość tworzenia niezależnych kancelarii prawnych¹⁶.

Konkludując powyższe rozważania, prawo w czasach Mao Zedonga było narzędziem politycznym służącym do zarządzania państwem. Innymi słowy, pełniło funkcję instrumentu, dzięki któremu rząd realizował swoją politykę. Prawa obywateli miały wówczas charakter marginalny. Proces otwarcia na świat przyczynił się do rozwoju prawa i zawodów prawniczych. Należy jednak pamiętać, że nadrzędnym celem nie było prawo samo w sobie tylko wprowadzanie w państwie zmian o charakterze społeczno-ekonomicznym¹⁷. Przez ten pryzmat należy postrzegać wdrażane w Państwie Środka reformy.

Istotnym czynnikiem są również uwarunkowania o charakterze społecznym. W Państwie Środka działa zaledwie 248 tysięcy prawników¹⁸, spośród których ci zajmujący się sprawami z zakresu prawa administracyjnego i karnego są uważani za specjalistów o niższym statusie. Zupełnie inaczej przedstawia się sytuacja cywiliściów i prawników zajmujących się prawem handlowym, którzy cieszą się zarówno dobrą pozycją społeczną, możliwością korzystania z przysługujących im praw, jak i godnym wynagrodzeniem¹⁹. Wraz z uchwaleniem ustawy o prawnikach w 1996 r., a następnie w wyniku jej nowelizacji w 2007 r. zmieniła się forma prawna kancelarii. W 1998 r. funkcjonowało 8946 kancelarii w Chinach kontynentalnych, z czego zaledwie 27% cieszyło się niezależnością, 11% przybrało formę spółdzielni (*cooperatives*), natomiast aż 59% było własnością państwa. Struktura prawna kancelarii zmieniała się na przestrzeni lat. Do 2002 r. liczba kancelarii wzrosła do 9995, spośród nich 23% były własnością państwową²⁰. Aktualnie ponad 90% kancelarii funkcjonuje w formie spółek. Istnieją również kancelarie będące własnością państwową, niemniej należą one raczej do rzadkości. Ostaly się zwłaszcza na terenach odległych i mniej rozwiniętych gospodarczo²¹.

¹⁵ *Ibidem*, s. 120–121.

¹⁶ G.J. Clark, *An Introduction...*, s. 839.

¹⁷ P.B. Potter, *China's Legal System*, Cambridge 2014, s. 24.

¹⁸ Dokładnie w 2013 r. w Chinach zawód prawnika wykonywały 248 623 osoby, natomiast na rynku usług prawniczych funkcjonowało 20 609 kancelarii prawnych; za: www.statista.com (dostęp: 28.12.2015).

¹⁹ Y. Chen, *A Tale of Two Cities – The Legal Profession in China*, „International Bar Association's Rights Institute (IBAHRI)” 2013, no. 2, s. 3.

²⁰ G.J. Clark, *An Introduction...*, s. 839.

²¹ Y. Chen, *A Tale of Two Cities...*, s. 6.

Uzyskanie uprawnień do wykonywania zawodów prawniczych

Punktem wspólnym dla wszystkich rodzajów zawodów prawniczych jest obowiązek zdania egzaminów. Począwszy od 2002 r. został ujednoczony system egzaminowania i na mocy aktu prawnego o nazwie Środki dotyczące implementacji państwowych egzaminów sądowych²², wydanego wspólnie przez Najwyższy Sąd Ludowy, Najwyższą Prokuraturę Ludową i Ministerstwo Sprawiedliwości ChRL, wprowadzono tzw. państwowe egzaminy sądowe (*National Judicial Examination*). Sprawdzian wiedzy jest przeprowadzany w poszanowaniu zasad sprawiedliwości i równości wszystkich przystępujących kandydatów (art. 3 Measures). Egzamin odbywa się raz w roku (zazwyczaj we wrześniu) i trwa 2 dni. Ministerstwo Sprawiedliwości ChRL informuje kandydatów o terminie jego przeprowadzenia 3 miesiące wcześniej. Zapisy odbywają się za pośrednictwem strony internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości.

Egzamin jest przeprowadzany w formie testu i ma na celu sprawdzenie wiedzy teoretycznej i praktycznej z zakresu prawa oraz etyki wykonywania zawodu (art. 6, 7, 9 Measures). Do egzaminu mogą przystąpić kandydaci, którzy są obywatelami chińskimi, przestrzegają konstytucji, a także korzystają z czynnego i biernego prawa wyborczego. Ponadto muszą korzystać z pełnej zdolności do czynności prawnych oraz spełniać warunki określone przepisami szczegółowymi o wykonywaniu zawodów prawniczych w zakresie wymaganego wykształcenia. Do egzaminu nie mogą przystąpić osoby skazane wyrokiem za przestępstwo umyślne, a także ci, którzy co najmniej raz byli zwolnieni z wykonywania funkcji publicznej bądź którym cofnięto certyfikat praktyki prawniczej (art. 13–14 Measures). W przypadku gdy kandydat dopuszcza się oszustwa podczas egzaminu, przepisy przewidują dwojakie konsekwencje w zależności od stopnia zawinienia i powagi sprawy. Na takiego kandydata może być nałożony zakaz przystąpienia do egzaminu w terminie 2 lat od zaistnienia zdarzenia bądź dożywotnie pozbawienie takiej możliwości (art. 18 Measures). Pozytywny wynik ze sprawdzianu wiedzy skutkuje wydaniem przez Ministerstwo Sprawiedliwości certyfikatu potwierdzającego kwalifikacje do wykonywania zawodów prawniczych (*Certificate of the Legal Profession Qualifications*) (art. 16 Measures).

Ustawy precyzują wymogi niezbędne do podjęcia pracy w charakterze prawnika, sędziego czy prokuratora. Ustawa Chińskiej Republiki Ludowej o prawnikach została znowelizowana 28 października 2007 r., natomiast weszła w życie z dniem 1 czerwca 2008 r. Aktualnie składa się z 60 artykułów podzielonych na 7 rozdziałów. Pierwsze 4 artykuły zawierają postanowienia ogólne wskazujące motywy uchwalenia tego aktu prawnego. Należą do nich: poprawa systemu zarządzania prawnikami,

²² Measures for the Implementation of National Judicial Examination (for Trial Implementation) z dnia 31 października 2001 r., Ministry of Justice (dalej: Measures), english.moj.gov.cn (dostęp: 3.11.2015).

wprowadzenie jednolitych standardów wykonywania praktyki prawniczej oraz rozwój socjalistycznego systemu prawnego (art. 1 Lawyers Law).

W art. 2 ustawy przedstawiona została definicja legalna „prawnika”. Zatem prawnik to „profesjonalista, który uzyskał zgodnie z prawem certyfikat praktyki prawniczej oraz został autoryzowany bądź desygnowany do świadczenia stronom usług prawnych”. W wykonywaniu zawodu prawnik powinien mieć na uwadze ochronę praw i interesów stron przy jednoczesnym zapewnieniu prawidłowej implementacji prawa, zasad uczciwości oraz sprawiedliwości społecznej. Świadcząc usługi prawne, musi opierać się zarówno na faktach danej sprawy, jak i na kryteriach prawnych. Jego praca podlega nadzorowi ze strony państwa, społeczeństwa oraz stron sporu. Przepis ten pokazuje, jaki jest stopień kontroli działań podejmowanych przez prawnika. Pomimo że ustawa wprost formułuje zakaz dopuszczenia się względem prawników naruszeń (praw i interesów) podczas świadczenia usług prawnych, w praktyce postanowienie to ma charakter fasadowy (art. 3 Lawyers Law).

Osoba ubiegająca się o uzyskanie uprawnień do wykonywania zawodu prawnika jest zobowiązana do spełnienia kilku warunków wstępnych. Po pierwsze, musi ona przestrzegać postanowień Konstytucji ChRL z 1982 r., a także zdać ujednolicony, państwowy egzamin sądowy. Ponadto jest zobowiązana do odbycia rocznego stażu w kancelarii prawnej. Ostatnim warunkiem są predyspozycje osobowościowe – dobry charakter oraz umiejętność odpowiedniego zachowania się (art. 5 Lawyers Law). Z formalnego punktu widzenia osoba ubiegająca się o uzyskanie licencji musi przedłożyć departamentowi administracji sądowej niższego rzędu²³ następujące dokumenty: 1) certyfikat potwierdzający zdanie państwowego egzaminu sądowego; 2) dokument wskazujący, że aplikant zdał egzaminy po odbyciu stażu w kancelarii prawnej; 3) dokument potwierdzający tożsamość oraz 4) dokumenty wystawione przez kancelarię prawną, w których wyrażono zgodę na rekrutację danego kandydata. Wszystkie przedłożone dokumenty podlegają formalnej ocenie pod względem ich zgodności w terminie 20 dni od ich złożenia, następnie decyzja jest przekazywana departamentowi administracji sądowej wyższego szczebla²⁴. Ta jednostka w ciągu 10 dni musi ostatecznie podjąć decyzję o wydaniu certyfikatu uprawniającego do wykonywania zawodu prawnika (art. 6 Lawyers Law). Jak widać, procedura uzyskania licencji jest skomplikowana, wymaga bowiem zdania egzaminów, uzyskania pozytywnych opinii organów niższego (municipalnego) i wyższego (prowincjonalnego) szczebla. Dopiero spełnienie tych wszystkich warunków skutkuje wydaniem certyfikatu prawniczego przez departament podlegający bezpośrednio rządowi centralnemu.

²³ Przez to pojęcie należy rozumieć organ rządu ludowego miasta podzielonego na dystrykty bądź dystryktu miasta wydzielonego podlegającego bezpośrednio rządowi centralnemu ChRL.

²⁴ To znaczy organu, który funkcjonuje w ramach rządu ludowego prowincji, regionu autonomicznego bądź miasta wydzielonego podlegającego bezpośrednio rządowi centralnemu ChRL.

W art. 7 Lawyers Law zostały sprecyzowane przypadki, które wyłączają możliwość wydania licencji niezbędnej do wykonywania praktyki prawniczej. Należą do nich: brak bądź ograniczona zdolność do czynności prawnych²⁵, skazanie wyrokiem za przestępstwo (z wyjątkiem niedbalstwa²⁶) oraz zakaz zatrudnienia w administracji publicznej bądź cofnięcie licencji. Ustawa w art. 9 przewiduje również możliwość cofnięcia certyfikatu praktyki prawniczej przez organ, który go wydał, w przypadku gdy został on uzyskany w wyniku oszustwa, łapówkarstwa bądź za pomocą innych nielegalnych środków, a także gdy osoba ubiegająca się o jego wydanie nie spełnia warunków przewidzianych prawem do jego uzyskania. Interesującym rozwiązaniem prawnym jest przepis mówiący, że prawnik może świadczyć swoje usługi tylko dla jednej kancelarii prawnej. Jeżeli ma on zamiar podjąć pracę w innej kancelarii niż ta, w której aktualnie świadczy usługi, to jest zobowiązany do ponownego ubiegania się o wydanie licencji na wykonywanie zawodu (art. 10). W praktyce sprowadza się to do przejścia całej procedury uzyskania certyfikatu od nowa. Innymi słowy, licencja uprawnia do pracy w określonej kancelarii, w przypadku chęci zmiany kancelarii należy starać się o nowy certyfikat. Prawo chińskie wprowadza również zasadę, że nie można wykonywać zawodu prawnika i być jednocześnie członkiem stałego komitetu w zgromadzeniu ludowym, niezależnie od jego szczebla (art. 11). Prawnikiem będący wykładowcą na uczelni wyższej bądź w instytucie badawczym może za zgodą jednostki, w której pracuje, starać się o wydanie certyfikatu praktyki prawniczej na wykonywanie zawodu w niepełnym wymiarze czasu pracy (art. 12).

Odmienne warunki zostały sprecyzowane wobec osób ubiegających się o uzyskanie uprawnień do wykonywania zawodu sędziego bądź prokuratora. W świetle

²⁵ W chińskim ustawodawstwie nie istnieje kodeks cywilny. W zamian funkcjonuje wiele ustaw regulujących sferę prawa cywilnego. Przepisy dotyczące zdolności do czynności prawnych zostały zawarte w akcie prawnym Zasady ogólne prawa cywilnego Chińskiej Republiki Ludowej z dnia 12 kwietnia 1986 r. ze zm. Zgodnie z prawem ChRL obywatel wraz z osiągnięciem 18 roku życia staje się osobą dorosłą oraz korzysta z pełnej zdolności do czynności prawnych (art. 11 ust. 1 Zasad). Po osiągnięciu 16 lat osoba, której źródłem utrzymania jest jej własna praca, w świetle prawa chińskiego jest uznana za osobę o pełnej zdolności do czynności prawnych (art. 11 ust. 2). Co do zasady, osoby chore umysłowo oraz małoletni poniżej 10 roku życia nie mają zdolności do czynności prawnych. Ograniczoną zdolność do czynności prawnych mają natomiast małoletni, którzy ukończyli 10 lat i więcej oraz w niektórych przypadkach osoby chore umysłowo (art. 12–13). Szerzej: General Principles of the Civil Law of the People's Republic of China z dnia 12 kwietnia 1986 r., ze zm., www.npc.gov.cn (dostęp: 28.12.2015).

²⁶ Ustawa o prawnikach w art. 7 posługuje się terminem „przestępstwo niedbalstwa” (*crime of negligence*). Zgodnie z art. 15 chińskiego kodeksu karnego przestępstwo to (*negligent crime*) ma miejsce, gdy sprawca powinien przewidzieć, że jego czyn wywoła społecznie niebezpieczne konsekwencje, popełnia go jednak na skutek niezachowania ostrożności bądź przewidując takie konsekwencje, z łatwością zakłada, że im zapobiegnie. Sprawca ponosi odpowiedzialność karną tylko wtedy, kiedy ustawa tak stanowi. Szerzej: Criminal Law of the People's Republic of China z dnia 1 lipca 1979 r., ze zm., www.npc.gov.cn (dostęp: 23.03.2016).

obowiązujących przepisów muszą one spełnić takie same wymogi i wykazać się analogicznymi kwalifikacjami. Po pierwsze, konieczne jest posiadanie obywatelstwa Chińskiej Republiki Ludowej, osiągnięcie wymaganego wieku 23 lat, popieranie Konstytucji ChRL oraz wykazanie się odpowiednim wykształceniem i poprawnością polityczną, a także stosownym sposobem zachowania się. Nadto, warunkiem jest odpowiedni stan zdrowia oraz wykonywanie przez co najmniej 2 lata pracy związanej z prawem w przypadku osób będących absolwentami czteroletnich studiów w zakresie prawa bądź czteroletnich studiów na innym kierunku prowadzonym przez instytucję posiadającą odpowiednią wiedzę z zakresu prawa. W przypadku osób starających się o stanowisko w Wyższym Sądzie Ludowym bądź Najwyższym Sądzie Ludowym (odpowiednio prokuraturze ludowej prowincji, regionu autonomicznego lub miasta wydzielonego podlegającego bezpośrednio rządowi centralnemu albo Najwyższej Prokuraturze Ludowej) obowiązkiem jest posiadanie co najmniej trzyletniego doświadczenia zawodowego w zakresie prawa. Powyższe warunki zostały złagodzone wobec magistrów i doktorów prawa. Wystarczy, że będą oni mieli co najmniej roczne doświadczenie, natomiast magistrowie i doktorzy innych kierunków prowadzonych przez instytucje, w których zdobywa się wiedzę prawniczą, muszą mieć dwuletnie doświadczenie zawodowe. Osoby skazane wyrokiem za przestępstwo karne bądź zwolnione z pełnienia funkcji publicznych nie mogą być zgodnie z prawem chińskim sędziami ani prokuratorami (art. 9–10 Judges Law; art. 10–11 Public Procurators Law).

Prezes Najwyższego Sądu Ludowego jest wybierany i odwoływany przez OZPL, zaś pozostali sędziowie²⁷ przez Stały Komitet OZPL po uwzględnieniu sugestii prezesa Najwyższego Sądu Ludowego. W stosunku do prezesów lokalnych sądów ludowych organem odpowiedzialnym za ich powoływanie jest lokalne zgromadzenie przedstawicieli ludowych. Obsadzanie stanowisk przez pozostałych sędziów w lokalnych sądach ludowych należy do kompetencji stałych komitetów lokalnych zgromadzeń przedstawicieli ludowych. Prezesi sądów powołują natomiast asystentów (art. 11 Judges Law)²⁸.

Obsadzenie urzędu sędziego czy prokuratora wiąże się z wyborem kandydata spośród osób, które uzyskały pozytywny wynik z państwowego egzaminu sądowego, jak również wykazujących się najlepszymi kwalifikacjami zawodowymi. Wybór jest dokonywany w oparciu o takie standardy, jak posiadane umiejętności oraz integralność polityczna (art. 12 Judges Law; art. 13 Public Procurators Law).

²⁷ Przez pojęcie pozostałych sędziów należy rozumieć wiceprezesów, członków komitetów sądowych, sędziów głównych oraz asesorów sądowych. Zob. art. 11 Judges Law.

²⁸ Analogiczne rozwiązania prawne zostały przyjęte w stosunku do prokuratorów. Różnica polega na stosowanym nazewnictwie. Na czele Najwyższej Prokuratury Ludowej stoi prokurator generalny, natomiast pozostali prokuratorzy to: zastępca prokuratora generalnego, członkowie komitetu prokuratorowskiego i prokuratorzy. Prokurator główny jest szefem lokalnej prokuratury ludowej. Szerzej: art. 12 Public Procurators Law.

Sędziowie i prokuratorzy nie mogą być podczas wykonywania swoich funkcji członkami stałych komitetów zgromadzeń ludowych. Nie mogą też zajmować stanowisk w organach administracji publicznej, przedsiębiorstwach i innych instytucjach ani podejmować pracy w charakterze prawnika (art. 15 Judges Law; art. 18 Public Procurators Law).

Prawa i obowiązki prawników, sędziów, prokuratorów

Wszyscy juryści są zobowiązani do bycia członkiem All China Lawyers Association (ACLA), czyli Ogólnochińskiego Stowarzyszenia Prawników, które powstało w 1986 r.²⁹ Wraz z uchwaleniem ustawy o prawnikach został nałożony na lokalne stowarzyszenia prawników obowiązek wydania kodeksu etyki prawniczej³⁰. W 2002 r. ACLA opublikowała taki ogólnokrajowy kodeks, kompleksowo określający zasady, jakimi powinien kierować się chiński prawnik przy wykonywaniu zawodu. Osobno taki akt został wydany w stosunku do sędziów i nosi nazwę Kodeks postępowania dla sędziów w Chińskiej Republice Ludowej³¹.

Ustawa o prawnikach przewiduje katalog zamknięty spraw, w które może angażować się chiński prawnik. Aktualnie na mocy art. 28 ustawy ma on uprawnienie do: 1) reprezentowania osób fizycznych, osób prawnych i innych organizacji jako radca prawny; 2) występowania w roli pełnomocnika w sprawach cywilnych i administracyjnych oraz uczestniczenia w postępowaniu sądowym; 3) reprezentowania podejrzanych w sprawach karnych, pełnienia funkcji obrońcy z wyboru lub z urzędu oraz bycia pełnomocnikiem osób pokrzywdzonych lub jej najbliższych w sprawach z oskarżenia publicznego; 4) działania jako pełnomocnik przy wnoszeniu pozwów we wszystkich rodzajach spraw sądowych; 5) uczestniczenia w mediacjach bądź arbitrażu; 6) świadczenia usług prawnych w sprawach nieprocesowych; 7) odpowiadania na zapytania prawne oraz uwierzytelniania dokumentów dotyczących sporu, jak również innych dokumentów w sprawach prawnych³².

Prawnikiem działający jako radca prawny jest zobowiązany do sporządzania na rzecz klienta odpowiednich opinii prawnych, tworzenia dokumentów prawnych

²⁹ G.J. Clark, *An Introduction...*, s. 840.

³⁰ L. Benton, *From Socialist Ethics to Legal Ethics: Legal Ethics, Professional Conduct and the Chinese Legal Profession*, „Pacific Basin Law Journal” 2011, vol. 28, s. 227.

³¹ Code of Conduct for Judges in the PRC. Zob. Y. Li, *Professional Ethics of Chinese Judges. A rising issue in the landscape of judicial practice*, „China Perspectives” 2003, no. 47, s. 2.

³² Art. 28: Quanguo Renmin Daibiao Dahui Changwu Weiyuanhui Guanyu Xiugai „Zhonghua Renmin Gongheguo lushi fa” de jue ding, Zhonghua Renmin Gongheguo Zhuxi ling di 64 hao (全国人民代表大会常务委员会关于修改《中华人民共和国律师法》的决定, 中华人民共和国主席令 第64号). Z uwagi na brak oficjalnego tłumaczenia nowelizacji ustawy o prawnikach na język angielski posłużono się tekstem oryginalnym w języku chińskim.

oraz dokonywania zmian w ich treści, jak również uczestniczenia w postępowaniach sądowych, mediacjach czy arbitrażu. Wszystkie czynności podejmowane przez radcę prawnego powinny być powzięte z poszanowaniem prawnie chronionych praw i interesów klienta (art. 29 Lawyers Law).

Prawnik, będąc pełnomocnikiem w sprawach sądowych oraz pozasądowych, jest zobowiązany do działania w granicach udzielonego mu pełnomocnictwa, jak również do ochrony praw i interesów klienta (art. 30).

Rola obrońcy sprowadza się przede wszystkim do przedstawienia linii obrony opartej na zasadzie domniemania niewinności, obrony w sprawach wykroczeń, zgłaszania wniosków o złagodzenie kary lub wyłączenie odpowiedzialności karnej podejrzanego czy oskarżonego. Podejmując wszelkie działania prawne, obrońca jest zobowiązany do dbania o prawa przysługujące oskarżonym w postępowaniu sądowym oraz inne prawa i interesy w oparciu o fakty i przepisy prawa (art. 31). W przypadku, gdy prawnik staje się obrońcą w danej sprawie, może odwiedzić podejrzanego lub oskarżonego przebywającego w areszcie bądź podlegającego nadzorowi w miejscu zamieszkania zgodnie z obowiązującymi przepisami kodeksu postępowania karnego. Obrońca musi wówczas przedstawić stosownym organom swoją licencję na wykonywanie zawodu, certyfikat kancelarii prawnej, na której rzecz pracuje, jak również pełnomocnictwo bądź oficjalny dokument państwowy mocujący do świadczenia pomocy prawnej (art. 33). Przysługuje mu też prawo do przeglądania akt sprawy, sporządzania z nich odpisów oraz wykonania kserokopii zebranego w sprawie materiału dowodowego. Może uczestniczyć w procesie osoby podejrzanej o popełnienie przestępstwa. Zasadą jest, że prawnik, w zależności od przedmiotu sprawy, może zwrócić się do prokuratury albo sądu ludowego o zebranie lub przekazanie dowodów w sprawie bądź zwrócić się do sądu ludowego o wezwanie świadków na rozprawę celem złożenia zeznań. W przypadku, gdy prawnik podejmuje się próby zebrania dowodów „na własną rękę”, wówczas, powołując się na swój certyfikat praktyki prawniczej oraz licencję wydaną przez kancelarię prawną, jest uprawniony do przeprowadzenia dochodzenia wśród osób fizycznych i prawnych, których dotyczy dana sprawa (art. 34–35). Jeśli organy państwowe prowadzą śledztwo, to powinny bez zbędnej zwłoki przekazać informacje o stanie sprawy kancelarii prawnej, w której pracuje prawnik bądź odpowiedniej izbie (stowarzyszeniu prawników), której jest członkiem. Przepisy te mają zastosowanie odpowiednio do osób zatrzymanych, aresztowanych. W związku z nowelizacją przepisów chińskiej procedury karnej w 2012 r. obowiązkiem jest również poinformowanie członków rodziny osoby zatrzymanej (aresztowanej) o zaistniałej sytuacji (art. 37).

Wobec prawników, oprócz uprawnień, ustawa przewiduje wiele ograniczeń. Do nich należy m.in. zakaz reprezentowania przez pełnomocnika obu stron występujących przeciwko sobie w sporze. Ponadto pełnomocnik nie może działać, gdy zaistnieje konflikt interesów pomiędzy nim albo bliską mu osobą a sprawą, którą prowadzi (art. 39). W art. 40 ustawy został przedstawiony katalog czynności,

których nie może podjąć się prawnik w trakcie wykonywania praktyki prawniczej. Do najważniejszych należą: zakaz brania łapówek czy innych wartościowych rzeczy od klienta, przyjmowania korzyści od osób trzecich, które w ten sposób próbują nakłonić prawnika do podejmowania działań szkodzących interesom klienta, uczestniczenia w spotkaniach z sędziami, prokuratorami czy arbitrem, dawania łapówek sędziom, prokuratorom i innym osobom mającym wpływ na rozstrzygnięcie w sprawie, umyślnego dostarczania fałszywych dowodów bądź naklaniania czy podżegania do ich dostarczenia. Prawo chińskie zawiera również przepis stanowiący, że osoba, która uprzednio wykonywała zawód sędziego czy prokuratora, musi zachować dwuletni okres przerwy, zanim podejmie się pracy w roli pełnomocnika bądź obrońcy (art. 41 Lawyers Law).

Wykonywanie zawodu sędziego wiąże się z obowiązkiem wypełniania następujących funkcji. Po pierwsze, sędzia jest zobowiązany do brania udziału w procesie jako członek organu kolegialnego albo do jednoosobowego orzekania zgodnie z prawem. Musi też wykonywać inne funkcje i obowiązki, które są przewidziane prawem (art. 5 Judges Law). Prokuratorzy mają więcej funkcji i wynikających stąd obowiązków. Są oni odpowiedzialni za nadzorowanie wykonywania ustaw, wszczynanie postępowań z oskarżenia publicznego, prowadzenie śledztw w sprawach karnych, które zostały zaakceptowane przez prokuraturę ludową, jak również inne czynności wynikające z obowiązujących przepisów prawnych (art. 6 Public Procurators Law).

Sędziowie i prokuratorzy są zobowiązani do przestrzegania konstytucji i ustaw, sprawiedliwego rozpatrywania sporów i nieposługiwania się prawem do osiągnięcia osobistych korzyści, opierania się na kryteriach faktycznych i prawnych podczas wydawania orzeczeń, ochrony interesów państwa i interesów publicznych oraz ochrony praw osób fizycznych, osób prawnych i innych organizacji, wykazywania się uczciwością i nieposzlakowanym charakterem, dotrzymywania tajemnicy państwowej w związku z wykonywaniem czynności sądowych bądź prokuratorских, jak również do podlegania nadzorowi prawnemu oraz kontroli ze strony społeczeństwa. Oprócz nałożonych obowiązków ustawy przewidują także wiele uprawnień przysługujących sędziom i prokuratorom. Wśród najważniejszych znalazły się odpowiednie warunki wykonywania pracy, pewność pracy (zakaz zwolnienia czy wydalenia ze stanowiska bądź nałożenia sankcji bezpodstawnie i bez zastosowania odpowiednich procedur), otrzymywanie wynagrodzenia za pracę, korzystanie z ubezpieczenia i opieki społecznej, branie udziału w szkoleniach podnoszących kwalifikacje zawodowe, wnoszenie petycji i składanie skarg oraz prawo do rezygnacji z zajmowanego stanowiska (art. 8 Judges Law, art. 9 Public Procurators Law).

Kwestia odpowiedzialności prawnej chińskich jurystów

Ustawa o prawnikach przewiduje wiele sankcji za podejmowanie działań sprzecznych z prawem przy wykonywaniu zawodu. W zależności od powagi sprawy oraz charakteru naruszenia prawa kary wymierzane są prawnikom bądź całej kancelarii prawnej. W stosunku do prawników, którzy pracują jednocześnie dla dwóch lub więcej kancelarii prawnych, reprezentują obie strony sporu bądź pełnią funkcję pełnomocnika, gdy istnieje konflikt interesu pomiędzy nimi albo bliskimi im osobami a sprawą, którą prowadzą, a także wykonują zawód przed upływem 2 lat od zakończenia pracy w sądzie lub prokuraturze ludowej albo uchylają się od obowiązku świadczenia pomocy prawnej, jest stosowana najłagodniejsza forma kary. Departament administracji sądowej niższego rzędu kieruje wobec takiego prawnika ostrzeżenie dyscyplinarne i może nałożyć na niego grzywnę w wysokości do 5 tysięcy juanów. Ponadto może podjąć decyzję o konfiskacie korzyści, które zostały uzyskane w wyniku podjęcia wskazanych działań, a także w przypadkach szczególnie poważnych naruszeń może zawiesić prawnika w wykonywaniu zawodu na okres nieprzekraczający 3 miesięcy (art. 47 Lawyers Law). Przykładowo, jeżeli prawnik przyjmuje łapówki bądź inne korzyści od klienta, po umocowaniu do działania uchyla się od uczestnictwa w procesie sądowym albo arbitrażu bez uzasadnionych przyczyn, a także ujawnia tajemnicę handlową, to podlega takim samym karom, jak opisane wyżej, z tą różnicą, że grzywna może wynosić do 10 tysięcy juanów, a ewentualne zawieszenie w wykonywaniu praktyki prawniczej może być orzeczone na okres od 3 do 6 miesięcy (art. 48 Lawyers Law). Gdy prawnik dopuści się pogwałcenia przepisów, spotkań z sędziami, prokuratorami celem wpłynięcia na rozwiązanie w danej sprawie, łapówkarstwa, fałszowania dowodów, naruszenia porządku sądu, wyrażania opinii stwarzającej zagrożenie dla bezpieczeństwa państwa bądź ujawnienia tajemnicy państwowej, wówczas są stosowane najsurowsze kary. Należą do nich zawieszenie licencji (od 6 miesięcy do roku) oraz możliwość nałożenia grzywny (maksymalnie 50 tysięcy juanów). W przypadku wyjątkowo poważnych spraw departament administracji sądowej wyższego szczebla może zdecydować o cofnięciu licencji na wykonywanie praktyki prawniczej, a w skrajnym przypadku pociągnąć prawnika do odpowiedzialności karnej. W takiej sytuacji skazanie za przestępstwo umyślne przez sąd ludowy skutkuje odebraniem certyfikatu praktyki prawniczej (art. 49 Lawyers Law).

Przepisy wskazują również, jaką odpowiedzialność ponosi kancelaria prawna w przypadku naruszenia prawa. Wśród przykładowych nielegalnych działań wskazano m.in.: przyjmowanie pełnomocnictw i pobieranie opłat z pogwałceniem przepisów, obejście prawa przy zmianie nazwy kancelarii prawnej czy jej statutu, prowadzenie działalności o innym charakterze niż świadczenie usług prawnych czy przedstawianie fałszywych materiałów departamentowi administracji sądowej. To

tylko niektóre z zabronionych czynności. Jeśli kancelaria prawna podejmie takie działania, to może zostać zawieszona na okres od miesiąca do 6 miesięcy oraz ukarana grzywną w wysokości do 100 tysięcy juanów. Ponadto w przypadkach ciężkich naruszeń może zostać cofnięty certyfikat uprawniający do świadczenia pomocy prawnej. Co ciekawe, wobec osoby odpowiedzialnej za prowadzenie spraw kancelarii, w zależności od powagi sprawy, może być również zastosowane ostrzeżenie dyscyplinarne albo grzywna do 20 tysięcy juanów (art. 50 Lawyers Law). Ustawa o prawnikach przewiduje stopniowanie kar – od najłagodniejszych ze stosunkowo symboliczną grzywną do bardziej dotkliwych, które w skrajnych sytuacjach mogą się wiązać również z poniesieniem odpowiedzialności karnej³³. Wszystkie przedstawione rozwiązania mają na celu, zdaniem władz chińskich, poprawić jakość świadczenia usług prawnych w ChRL. Szczególny nacisk został położony na walkę z korupcją, która od kilku lat wpisuje się w cel programowy KPCh i prowadzi do budowy nowoczesnie działającego systemu prawnego w Państwie Środka.

Ustawy o sędziach i prokuratorach ludowych również formułują katalog sankcji za zachowania zabronione przez prawo przy pełnieniu funkcji. Do wspomnianych sankcji należą: wystosowanie ostrzeżenia dyscyplinarnego, zarejestrowanie przewinienia, rejestracja poważnego przewinienia, zwolnienie z pracy albo zwolnienie z zatrudnienia w administracji publicznej (art. 34 Judges Law, art. 37 Public Procurators Law). Sędziowie i prokuratorzy mogą ponieść wspomniane sankcje m.in. za takie działania, jak udział w nielegalnych organizacjach, manifestach, protestach czy strajkach przeciwko państwu, przyjmowanie łapówek, wymuszanie zeznań za pomocą tortur, ukrywanie bądź fałszowanie dowodów w sprawie, ujawnianie tajemnic państwowych, a także nadużywanie władzy przy wykonywaniu swoich obowiązków. Jeśli popełniony przez sędziego czy prokuratora czyn stanowi przestępstwo, to podlega on odpowiedzialności karnej (art. 32–33 Judges Law, art. 35–36 Public Procurators Law).

Ustawy o sędziach i prokuratorach formułują zupełnie inne sankcje niż wobec prawników. W stosunku do tej grupy jurystów chińskich została bowiem wyłączona

³³ Kwestie odpowiedzialności prawnej zagranicznych oddziałów kancelarii prawnych zawiera akt Przepisy dotyczące zarządzania oddziałami kancelarii zagranicznych działających na terenie Chin. Szczegółowo zostały one przedstawione w art. 24–33. Przykładowo, wykonywanie innej działalności niż dozwolona przez prawo (wymienionej w art. 15 niniejszego aktu) wiąże się z konsekwencjami prawnymi. Należą do nich konfiskata przychodu uzyskanego niezgodnie z prawem, jak również ukaranie grzywną w wysokości od 50 tysięcy do 200 tysięcy juanów. Inny przykład stanowi świadczenie usług prawnych dla więcej niż jednego oddziału (niezależnie od wymiaru czasu pracy), rozpowszechnianie tajemnicy handlowej bądź dotyczącej spraw prywatnych, jak również przyjmowanie korzyści majątkowych. W tych przypadkach bowiem najpierw jest wydawane ostrzeżenie, następnie zaś może nastąpić konfiskata nielegalnie uzyskanego przychodu wraz z nałożeniem grzywny w przedziale od 20 tysięcy do 100 tysięcy juanów. Szerzej: Regulations on Administration of Foreign Law Firms' Representative Offices in China z dnia 22 grudnia 2001 r. (dalej: Regulations on Administration), www.npc.gov.cn (dostęp: 28.12.2015).

możliwość zawieszenia w wykonywaniu czynności na określony czas oraz zastosowania kary grzywny. Z uwagi na doniosłość pełnionych funkcji oraz zajmowany urząd sankcje są o wiele bardziej dotkliwe.

Zasady tworzenia i funkcjonowania kancelarii prawnych

Istotnym zagadnieniem z punktu widzenia możliwości świadczenia usług prawnych jest również analiza przepisów prawnych dotyczących założenia i prowadzenia kancelarii prawnych w Chinach kontynentalnych. Aby utworzyć kancelarię prawną, należy spełnić kilka przesłanek: 1) musi mieć ona własną nazwę, określoną siedzibę oraz statut; 2) jej sprawy muszą prowadzić prawnicy; 3) osoba, która zamierza założyć kancelarię prawną, musi być prawnikiem posiadającym stosowne doświadczenie zawodowe i nie mogła być w ciągu ostatnich 3 lat zawieszona w wykonywaniu zawodu; 4) musi posiadać odpowiednią, ustaloną przez departament administracji sądowej wartość aktywów (art. 14 Lawyers Law). Chęć utworzenia kancelarii prawnej w formie spółki cywilnej pociąga za sobą obowiązek spełnienia warunków ogólnych określonych w art. 14 ustawy, jak również dodatkowych przesłanek. Należy do nich liczba partnerów (trzech lub więcej) oraz wykazanie się co najmniej trzyletnią praktyką w zakresie prawa. Utworzenie kancelarii prawnej w formie spółki jawnej bądź wyspecjalizowanej spółki jawnej (*specialized general partnership*) wiąże się z ponoszeniem odpowiedzialności za zobowiązania spółki (art. 15 Lawyers Law)³⁴. Kancelaria prawna na gruncie prawa chińskiego może również funkcjonować w formie jednoosobowej spółki, którą może utworzyć prawnik posiadający co najmniej pięcioletnie doświadczenie zawodowe w praktyce prawniczej. W takim przypadku jest on odpowiedzialny za długi w sposób nieograniczony (art. 16 Lawyers Law).

Procedura uzyskania zgody na prowadzenie kancelarii prawnej jest analogiczna jak w przypadku ubiegania się o wydanie certyfikatu praktyki prawniczej. Pierwszy

³⁴ Ustawa o spółkach Chińskiej Republiki Ludowej wskazuje, że za zobowiązania spółki jawnej wspólnicy ponoszą nieograniczoną, solidarną odpowiedzialność (art. 2). Prawo chińskie przewiduje dodatkowo możliwość utworzenia tzw. wyspecjalizowanej spółki jawnej, która świadczy odpłatnie usługi swoim klientom dzięki posiadaniu specjalistycznej wiedzy oraz umiejętności (art. 55). Za zobowiązania tej spółki będące efektem umyślnego działania bądź rażącego niedbalstwa jednego lub więcej wspólników ten lub ci wspólnicy ponoszą nieograniczoną odpowiedzialność albo nieograniczoną solidarną odpowiedzialność. Pozostali wspólnicy natomiast ponoszą ograniczoną odpowiedzialność proporcjonalnie do wartości udziałów we współwłasności spółki (art. 57 ust. 1). W przypadku zobowiązań powstałych wskutek innych działań (niedotyczących umyślnego działania czy rażącego niedbalstwa) wszyscy wspólnicy ponoszą nieograniczoną solidarną odpowiedzialność (art. 57 ust. 2). Szerzej: Law of the People's Republic of China on Partnerships z dnia 27 sierpnia 2006 r., ze zm., www.npc.gov.cn (dostęp: 28.12.2015).

etap stanowi złożenie dokumentów aplikacyjnych do departamentu administracji sądowej niższego rzędu, który w terminie 20 dni dokonuje ich formalnej weryfikacji, a następnie przekazuje je do organu wyższego rzędu. Ten natomiast w ciągu 10 dni wydaje decyzję w sprawie (art. 18).

Kancelarie prawne działające na rynku usług prawnych co najmniej 3 lata i zatrudniające co najmniej 20 praktyków mają możliwość tworzenia swoich oddziałów. Proces uzyskania zezwolenia na otwarcie filii jest dokładnie taki sam jak w przypadku zgody na prowadzenie kancelarii prawnej. Zasadą jest ponoszenie odpowiedzialności za zobowiązania oddziałów przez podmiot macierzysty (art. 19).

Prawo chińskie przewiduje możliwość utworzenia kancelarii prawnej finansowanej z funduszy państwowych. W takiej sytuacji powstały podmiot prowadzi swoją działalność w sposób niezależny, niemniej zgodny z obowiązującym prawem. Ponadto ponosi on odpowiedzialność za zobowiązania z całego majątku spółki (art. 20).

Zasadą jest, że jakakolwiek zmiana w nazwie kancelarii prawnej, adresie siedziby, statucie czy umowie spółki nakłada na ten podmiot obowiązek ponownego przejścia całej procedury weryfikacji, która jest prowadzona przez Departament Administracji Sądowej (art. 21).

Każda kancelaria prawna po dokonaniu rocznej oceny swojej działalności jest zobowiązana do przedłożenia organowi, który wydał zgodę na jej prowadzenie, rocznego raportu (art. 24). Funkcjonowanie kancelarii prawnych oraz świadczenie usług prawnych przez prawników podlega opodatkowaniu zgodnie z obowiązującym prawem (art. 25).

Ustawa o prawnikach zawiera przepis, który zakazuje nagabywania klientów poprzez rzucanie oszczerstw na inne kancelarie prawne czy prawników, a także w wyniku płacenia pośrednikom specjalnych opłat. Jakiegokolwiek inne nielegalne działanie, które prowadzi do osiągnięcia takiego celu, jest również zabronione (art. 26).

Inne przepisy prawne dotyczą funkcjonowania zagranicznych kancelarii prawnych w Chinach kontynentalnych. Ich działalność została uregulowana w akcie prawnym Przepisy dotyczące zarządzania oddziałami kancelarii zagranicznych działających na terenie Chin, który został ogłoszony w dekreście nr 338 Rady Państwowej ChRL dnia 22 grudnia 2001 r. Na wstępie analizy przepisów dotyczących tworzenia i funkcjonowania zagranicznych kancelarii prawnych w Chinach kontynentalnych należy podkreślić, że podmiotom tym trudno odnaleźć się na chińskim rynku usług prawnych. O ile chińskie kancelarie prawne rozpoczynające działalność w USA, Japonii czy Unii Europejskiej nie mają z tym większych trudności, mogą swobodnie zatrudniać lokalnych prawników, angażować się w działalność z zakresu prawa korporacyjnego, jak również w spory, o tyle odmiennie kształtuje się sytuacja podmiotów zagranicznych w świetle ustawodawstwa chińskiego³⁵.

³⁵ M.A. Cohen, *International Law Firms in China: Market Access and Ethical Risks*, „Fordham Law Review” 2012, vol. 80, issue 6, s. 2569.

Oddziały zagranicznych kancelarii prawnych na mocy wspomnianej regulacji podlegają ustawom, innym rozporządzeniom i zasadom obowiązującym w ChRL, a także są zobowiązane do przestrzegania etyki wykonywania zawodu oraz związanej z nią dyscypliny praktyki prawniczej (art. 3 Regulations on Administration). Ponadto, za swoją działalność ponoszą odpowiedzialność cywilną (art. 5). Podobnie jak w przypadku rodzimych kancelarii prawnych również podmioty zagraniczne, które chcą świadczyć usługi prawne na terytorium Chin kontynentalnych, muszą uzyskać stosowną zgodę departamentu administracji sądowej Rady Państwowej. Prawo chińskie nie przewiduje też możliwości świadczenia pomocy prawnej w ramach innej formy prawnej niż kancelaria prawna, np. firmy konsultingowej (art. 6).

Procedura uzyskania zgody na utworzenie oddziału zagranicznej kancelarii prawnej jest niezwykle skomplikowana i wiąże się z obowiązkiem przedłożenia znacznej liczby dokumentów. Artykuł 7 wspomnianej regulacji precyzuje przesłanki, które musi spełnić zagraniczna kancelaria prawna, aby świadczyć usługi w Chinach. Po pierwsze, musi wykonywać zgodnie z prawem praktykę prawniczą w kraju macierzystym oraz nie może być skazana za pogwałcenie zasad etyki wykonywania zawodu i dyscypliny prawniczej. Po drugie, przedstawiciele oddziału zagranicznej kancelarii prawnej muszą być praktykami wpisanymi na listę (adwokatów, radców prawnych) w państwie, gdzie uzyskali stosowne uprawnienia, wykazać się co najmniej dwuletnią praktyką prawniczą poza terytorium Chin, a także nie mogą być osobami skazanymi za przestępstwo karne bądź pogwałcenie etyki wykonywania zawodu i dyscypliny prawniczej. Po trzecie, osoba pełniąca funkcje kierownicze oddziału kancelarii prawnej w Chinach musi posiadać co najmniej trzyletnie doświadczenie zawodowe oraz być partnerem bądź pełnić podobną funkcję w kancelarii prawnej.

Ostatni warunek dotyczy zapotrzebowania na zagraniczną kancelarię prawną na terytorium ChRL (art. 7 Regulations on Administration). Utworzenie oddziału takiej kancelarii wiąże się z obowiązkiem przedstawienia stosownych dokumentów. Należą do nich: 1) podpisany przez kierownika oddziału formularz aplikacyjny (zasadą jest, że nazwa kancelarii prawnej musi być podana w języku chińskim); 2) dokumenty potwierdzające uprawnienia do świadczenia usług prawnych w kraju macierzystym; 3) porozumienie bądź statut spółki oraz lista osób odpowiedzialnych za działalność kancelarii; 4) pełnomocnictwo wydane przez kancelarię prawną mocujące przedstawiciela do wykonywania tej funkcji oraz oświadczenie pisemne potwierdzające, że przedstawiciel jest jednocześnie partnerem reprezentowanej spółki; 5) certyfikaty potwierdzające stosowne kwalifikacje do wykonywania zawodu wraz z dokumentami poświadczającymi odpowiednie doświadczenie zawodowe; 6) dokumenty ze stosownych izb działających w kraju macierzystym, potwierdzające, że przedstawiciele tworzonej kancelarii prawnej są wpisani na odpowiednie listy (adwokatów, radców prawnych); 7) dokumenty wystawione przez krajowe organy państwa macierzystego, wskazujące, że przedstawiciele kancelarii prawnej nie byli skazani za przestępstwo karne ani pogwałcenie zasad etyki i dyscypliny prawniczej.

Kolejnym etapem po zebraniu wszystkich wymienionych dokumentów jest potwierdzenie ich autentyczności przez notariusza oraz kompetentny organ spraw zagranicznych w państwie macierzystym. Następnie autentyczność dokumentów potwierdza ambasada bądź konsulat chiński działający w kraju macierzystym tworzonej kancelarii prawnej. Dopiero tak przygotowane dokumenty (w liczbie trzech kopii wraz z tłumaczeniem na język chiński) mogą być przedłożone departamentowi administracji publicznej, który podejmuje decyzję o utworzeniu oddziału zagranicznej kancelarii prawnej w Chinach (art. 8). W stosunku do tych podmiotów departament niższego rzędu ma aż 3 miesiące na weryfikację dokumentów, natomiast Departament Administracji Sądowej Rady Państwowej podejmuje decyzję o wydaniu odpowiedniego zaświadczenia w ciągu 6 miesięcy. Oddziały zagranicznych kancelarii prawnych podlegają również obowiązkowi corocznej rejestracji w departamencie administracji sądowej właściwym ze względu na miejsce siedziby działającego podmiotu (art. 9–10).

Wspomniany akt prawny zawiera również katalog zamknięty spraw, w których może uczestniczyć oddział zagranicznej kancelarii prawnej w ramach prowadzonej działalności na terytorium ChRL. Zaliczamy do nich m.in. udzielanie klientom konsultacji prawnej odnośnie do ustawodawstwa państwa, w którym uzyskali oni uprawnienie do wykonywania zawodu oraz w zakresie konwencji międzynarodowych, powierzenie w imieniu zagranicznych klientów spraw chińskim kancelariom prawnym, a także udzielanie informacji na temat chińskiego środowiska prawnego (art. 15). Warto również zwrócić uwagę na fakt, że oddziałom zagranicznych kancelarii prawnych nie wolno zatrudniać chińskich prawników (art. 16). Przepis ten jest o tyle ciekawy, że ogranicza podmiotom zagranicznym swobodę świadczenia pomocy prawnej i utrudnia zrozumienie chińskiego systemu prawnego. W rzeczywistości działalność podmiotów zagranicznych jest precyzyjnie uregulowana i podlega ścisłej kontroli ze strony organów państwowych (tych samych, które wydały decyzję o utworzeniu oddziału). Kancelarie prawne muszą spełniać również dodatkowe warunki, aby funkcjonować w Chinach. Przykładowo, przedstawiciel oddziału jest zobowiązany do 31 marca każdego roku do przedłożenia departamentowi administracji sądowej kopii certyfikatu uprawniającego do wykonywania praktyki prawniczej wraz z informacją o sprawach, które zostały przekazane chińskim kancelariom prawnym, rocznym sprawozdaniem finansowym oraz informacją o uiszczonych podatkach (art. 22).

Podsumowanie

Analiza aktualnie obowiązujących przepisów prawnych dotyczących wykonywania zawodów prawniczych w Chinach kontynentalnych prowadzi do wniosku, że procedura uzyskania stosownych uprawnień jest niezwykle skomplikowana. Wymaga bowiem aprobaty ze strony organów państwowych – departamentów administra-

cji sądowej niższego i wyższego szczebla, które wydają certyfikat praktyki prawniczej. Analogiczne przepisy mają zastosowanie w odniesieniu do chińskich kancelarii prawnych, natomiast o wiele bardziej restrykcyjne warunki muszą spełniać zagraniczne kancelarie prawne, które chcą otworzyć i prowadzić swoje oddziały w Chińskiej Republice Ludowej.

Można również zauważyć postępujące zmiany w chińskim ustawodawstwie, których celem jest poprawa jakości świadczonych usług prawnych. Szczególny nacisk został położony na kwestie związane z korupcją, która stanowi główny problem i przedmiot walki KPCh. Wprowadzane zmiany, zdaniem władz ChRL, są ukierunkowane na wzrost profesjonalizmu wśród chińskich jurystów, czego przykładem jest przeprowadzany od 2002 r. jednolity na obszarze całego kraju państwowy egzamin sądowy. Ustawodawstwo chińskie regulujące zasady wykonywania zawodów prawniczych jest stopniowo nowelizowane i zawiera, z punktu widzenia Chin, nowoczesne rozwiązania prawne. Należą do nich m.in. kierowanie się zasadą domniemania niewinności w procesach karnych, zakaz stosowania tortur czy fałszowania dowodów w sprawie. Pomimo licznych reform nadal aktualnym problemem pozostaje kwestia niezależności, która formalnie istnieje, jednak ma niewiele wspólnego z rzeczywistością.

SUMMARY

LEGAL PROFESSIONS IN THE LIGHT OF CHINESE LEGISLATION

While analysing provisions concerning legal professions in Mainland China, we can observe that the procedure of obtaining necessary qualifications is really complicated. It requires the approval of judicial administration department (of lower and upper level) and finally, the issuance of lawyer practice's certificate. The same rules are applicable to the Chinese law firms. However, foreign law firms, which would like to provide legal service within the territory of the People's Republic of China, need to comply with more restrictive requirements. Moreover, we can notice some changes in the Chinese legislation concerning lawyers' professionalism and quality of legal service. The Communist Party of China makes some efforts to reduce corruption in the Chinese legal environment. Despite mentioned reforms, China still meets challenges related to the lawyers' independence.